

véd urak a forradalmi nagy idők szereplői közül nem választhatták ideálnak Deák Ferenczet, mert Deák Ferencz mindig a békés kiegyenlítés, szóval a kiegyezés híve volt. A pör pedig rendszeresen a kiegyezés meghiusultával kezdődik.

Széchenyi István grófot sem választhatták eszményképüknek. A budapesti ügyvédek még ma sem tudják Széchenyinek megbocsájtani azt a mondását, hogy olyan kevesen vagyunk, hogy az apagyilkosnak is meg kellene kegyelmezni.

Budavára agg házai.

A Műemlékek Országos Bizottságának levéltárában elém került a minap néhai *Arányi* Lajos orvostanárnak egy 1877-ből való jegyzéke, a melyben, mint Budavárának akkor már félszázad óta lakója, a Vár, s általán a főváros régiségeinek buzgó kutatója, történeti és régészeti szempontból sorra veszi a Vár magánházait és közülök hetvenkettőt olyanokul jelzett meg, hogy azok a mohácsi vész előtt való időben épültek, illetőleg, hogy rajtuk maradt valami nyoma, emléke ennek a roppant nagy multnak. *Arányi* jdeje óta azonban igen nagyot változott a különben konzervatív, ősi formáját őrző Vár is. A mik leginkább mutatták vár voltát, a kapukat, lebontották. A millénium évében lehordták a Bécsi-kaput, melynek közelében esett el, a mai Nándor-, egykor Vér-utcában, *Ali*, az utolsó budai pasa; három évvel előbb a *Vizi-kaput*, a melyet a török bizanci-kapunak nevezett és itt dult a leghevesebb harez Buda visszafoglalásakor, 1686-ban; a *fehérvári-kaput*, melyet eredetileg V. László építtetett, s itt esett el *Hentzi*, s; a híres Csonka-tornyot, melybe *Zsigmond* a husszitákat zárta. Uj királyi palota készült, ujja lett Nagyboldogasszony temploma és sok modern ház épült a régiék helyén. Négyemeletes bérkaszárnnyak éktelenkednek a Várhegy oldalán és szecsessziós házóriások ékelődtek be a Vár hátán is az ódon kuriák közé. Terek, utcák arculata teljesen elváltozott és egészen megszűntek évszázados utcák.

A Vár azonban ma is kőbe vésett történelem. Még mindig egész utczasorok állanak, melyek falairól félezredév néz reánk. Egyenként sorra vettük hát mink is a Vár agg házait, hogy mi bennük a nagy időkre emlékeztető. A magyar történelem dicsőséges korszakaiban itt laktak: a mai Szent György-téren (egykori Zsigmond-tér), a hol feje vétetett jó Hunyadi Lászlónak és tört lándzsát Mátyás király a cseh Holubárral, itt laktak a bolondóczyi Kiborok, a Perényiek, Rozgonyiak, Garák, aztán Bakács Tamás, nádorok, és hercegprimások. A Disz-téren (a hajdani Szent György-téren), fejezték le Kontot s harminczkét társát és itt adta át Bakács primás a Rómából hozott keresztes zászlót Dózsa György kemény markába, itt volt háza Báthori Istvánnak, Gara Miklósnak, Koroin Jánosnak, Ozorai Lipótnak, Kanizsai Miklósnak, Czobur Gáspárnak, Mátyus bánnak s a szentgyörgyi és bazini grófoknak. A pénzügyminisztérium palotája helyén állott Széchenyi Tamás országbíró háza, a tér nyugati sarkán Kanizsai Miklós tárnokmester lakott. A mai Fortuna-utcában háza volt Báthori Andrásnak, Czillei grófnak és nagyszerű udvarháza az evangélikus templom helyén Róbert Károlynak és Nagy Lajosnak. A mai Iskola-téren lakott Kont István nádor, a primás háza mellett Perényi Imre nádor, odább Zápolyai János szepesi gróf, aztán Báthori István és András. A török hódoltságig csaknem minden ház itt zászlós uré, püspöké, nagy, előkelő családé volt. Mi maradt meg belőlük!?

Buda visszafoglalásakor a töröktől, a felrobbanó löportorony majd minden házat megszakgattott. A mit a hosszú ostrom után épen hagyott, megzuzta ez a réttentő robbanás. Nem is egy félszázaddal később pedig, mikor már valamiképpen kezdett újraéledni a rombadótt vár, 1723-ban

iszonyü tűz pusztított itt és egy sereg épületet elhamvasztott. Egészében tehát több százados magánház talán egy sem maradt fenn a Várban. Ujraépítették, toldozták, átalakították a legtöbbjét. Szerencsére azonban óvták, a mi régiség épen maradt és használható volt.

Egész utczasorok vannak még, hol a kapualjak egyszerű, tagozatlan boltazatuak; tizenégy, tizenötödik századi építmények. A Fortuna-, Nándor-, Werbőczy-utca véges-végig csupa ősiség. Az eredeti, akár félezredév előtt épült házakból megmaradt a kapuzat. Minden kortés építészeti stílust megőriztek ezek. Tehát vannak tagozatlan dongaboltozatos, hevederes, gótbordázatu kapualjak; kapuivezetek a kora renaissance stílusában s különösen az Uri- (hajdan Olasz-) utcában és az Országház-utcában, a melyekben Mátyás nevével jött olasz bankárok, kalmárok laktak, sok csucsives kapuzat. A néhol több ölnyi széles kapubejárókon nyoma itt-ott a kapu gerendasarkának is, a melyen a kapu fordult, s a tűzfalakon néhol ma is láthatók két sorban a gerendalyukak, a mint a XV. században volt szokás építeni s a mint van ez a vajdahunyadi váron és Nápolyban ma is divatos. A kapuboltozat és a földszinti régi lakások falai rendkívül vastagok, a lakások donga-, vagy csucsives boltozatuak. Megvan az agg házakon az ősi háromablakos beosztás, a mint ez a XV. században és a XVI. század elején volt regula és látható Kassa, Eperjes ódon házain is. *Arányi* harminczöt év előtt még egy sereg ház kapuboltozatán megtalálta a hatalmas vaskarikát, a melyen századok előtt, századokon át, a tűz esetére előkészített bőr-vedrek tartórudját húzták át. Ma már csak két házban láttam ilyen vaskarikákat. *Arányi* még látta itt a kősziklába vágott háromemeletes roppant pinceszéket és emlékezett az alagutakra, melyek közül egy a Disz-tér alatt húzódott s ezt 1826-ban befalazták; egy a Szent György-tér alatt volt s ez 1830-ban beomlott, aztán a benne talált rozsdás vértékkel együtt betemették. A régi budai kapitányi hivataltól (ma dohánytőzsde) a vizivárosi kapuczinusok zárdájáig nyult egy alagut s még titokzatosabb és hosszabb volt az, mely a bécsi-kaputól Óbuda felé terjedt s a hatvanas években beomolván, betemettetett.

Egyenként nézegetve már most a Vár megmaradt agg házait s rajtuk a sok száz éves építészeti maradványokat, legrégibbeknek és legérdekesebbeknek a következők mutatkoznak:

Az *Uri-utcában* a 60. számú ház, mely Perényi Imre nádor és Ferencz váradi püspök háza volt. A kapuoszlopok ősi eredetűk; kapuivezetén két czimerpajzs. A 38. számú ház kapualja csucsives boltozatu és kerekívű fülkékkel tagozott: udvara oszlopos. A 34. számú ház kapuközén ikerfülkék; a 40. számú ház kapuboltozata csucsives és ilyenek a fülkéi is. Az 58. számú ház szintén Perényi Imre nádoré volt; 1766-ban Albert kir. herceg helytartó lakott benne, aztán Hadik gróf budai várparancsnok szállása volt. Azóta nevezik budai parancsnoki háznak. Az 56. számú ház kapufélfájának szára gót stíli; az ívezete kora-renaissance s rajta czimer 1566. évszámmal. A ház Mailáth György országbíró özvegyéé.

Az *Országház-utcában* legnevezetesebb a 20. számú ház. Kapualja dongaboltozatu, apró pajzsmezőkre osztott. Az emelet magasságában kiszökell a fal és csucsives sora szegélyezi a párkányt, mint a bizanci és rajnavidéki XV. századi házakon. Ezt az építészeti divatot II. Ottó császár neje, Theophania, hozta Bizanczból nyugatra. A 22. számú ház kapuboltozata tagolatlan ívű, igen régi építmény. A ház délkeleti sarkán XVII. századi kiugró erkély. A 6. számú ház kapuoszlopának korát, jellegén kívül, jelzi a belevésétt évszám is: 1686. Az átalakított, kétemeletesre átépített ház udvari része is érdekes. Ódon folyosója hasonlít a XV. és XVI. századi salzbürgi folyosókhoz; felpillérek s karsu oszlopok tartják a folyosót. A 4. és a 15-23. számú házak szintén több száz évesek, de építészeti érdektelenek. *Arányi* említi a jegyzékében, hogy a régi műegyetem falában (az Országház-utcában) az első

emeleten egy díszesen faragott kő volt látható még a XIX. század második tizedében is, rajta a felírás: *lavacrum Mathiae regis*. A 17. számú ház a kapu fölött egy ágyugolyót őriz, de nem lehet tudni, melyik ostrom emlékéül.

A *Disz-téren*, a mely napjainkban igen modernizálódott, már szinte csak a 13. és 14. számú házak százados emlékek, dongaboltozatos kapualjokkal és az ablakok fölött való ékes figurális diszitményeikkel.

A *Szenháromság-utczában*, a melyben a város-háza is kétszázéves építmény, a szemközt levő ház sor pedig még régibb, igen nevezetes a térre néző 1. számú ház, a mely Kanizsai Miklós tárnokmestéré volt. Kanizsai 1391-ben 600 aranyforinton vette azt a házat. Kerek erkélye, a milyen egy a Vízivárosban is akad, XVII. századi; akantuszvirágot ábrázoló, kora-renaissance stílusú szegletköve alighanem Mátyás király palotájából idekerült gyámkő.

Az *Iskola-téren* a 2. számú ház Hédervári Kont István nádoré volt. A dongaboltozatos kapu alatt korai gót stílusban faragott ajtók nyílnak a fegyveres őrség hajdani termeibe. Az ajtófelek hasonlítanak a vajdahunyadi váréihoz. A ház a XIV. században épült. Most száz éve német színpészek mulattatták benne a szelid budai cziviseket. Akkor a »vörös sün«-ről volt ismeretes ház. A »vörös sün« kőből kifaragva ma is látható a kapu fölött. A 3. számú ház, melyben ma az egyetemi nyomda van, eredetileg három ház volt, háromféle homlokzattal. Az egyik ház Báthory István erdélyi vajdái volt, a kinek ezenkívül volt háza a Szombat- (ma Disz-) téren is és az Olasz- (ma Uri-) utczában, a mely utóbbit 1517-ben vette. A ház kapualja dongaboltozatos, egykorú. A hajdani kapu gerendaşarkokon forgott, mint a vajdahunyadi váré s a boltozaton ma is látható a gerenda tokja.

A *Fortuna-utczában* minden háza ódon. Több-

jén megvan a háromablakos ősi beosztás; XV századi dongaboltozatos kapuk vannak; az erkélyek is XVII. századiak. Különösen szép kapuzatuk van az 5., 6., 15., 16. és 21. számú háznak. A *Bécsi Kapu-Téren*, a hol még megvannak a hatalmas várkapu nyomai, igen régiek az 5—8. számú házak. Érdekesek a 8. számú háznak kihajló domboru ablakai s a 7. számú ház művészi ablakrácsai. Ennek a háznak ugyan tudós gazdája lehetett; a homlokzaton Vergil, Cicero, Szckrates, Livius, Quintilian és Seneca reliefjei hirdetik ezt. A *Werböczy-utczában*, a hová a török a zsidókat hajtotta lakni, a Dunafelöli soron esupa főuri ódon palota van. A nyugati oldalon levő kis házak jóval szerényebb külsejűek, de nem fiatalabbak. Itt a 24. számú ház építtetője bizonyosan valami előkelő török vitéz volt, a ki a maga dicsőségére a homlokzatra kifaragtatta hetyke köcsagtollas turbános fejét.

Csöndes Budavára utczáin antikká lesz a lélek. Ezek a házak látták Zsigmondot, a királyt, a császárt, dicsőséges Mátyást, szomorú II. Lajost. Azután a szörnyű pusztulást, a mi érte a magyar nemzetet. Ezekről a kövekről egy fél ezredév története sugárzik ránk. Vét a történelem ellen, a ki megfogyasztja ezeket az emlékeket. Hgy.